

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 355.233:351.746.1(477)

DOI 10.69550/3041-1467.9.357795

Олег ІВАХІВ

кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник, науково-дослідний відділ розвитку підготовки військ науково-дослідного управління застосування та підготовки військ (сил) наукового центру Сухопутних військ, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (osivahiv@gmail.com)

ORCID: 0000-0001-5932-5959

Сергій КУДИМОВ

заступник начальника, науково-дослідний відділ розвитку підготовки військ науково-дослідного управління застосування та підготовки військ (сил) наукового центру Сухопутних військ, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (srgkudymov@gmail.com)

ORCID: 0009-0004-9549-0758

Андрій ЩЕГЛОВ

кандидат історичних наук, заступник начальника кафедри, кафедра воєнної історії Інституту психологічної підтримки персоналу, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану 32, м. Львів, Україна, індекс 79026 (deepinfaith2202@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-6484-0864

ResearcherID: ABF-7217-2020

Scopus-Author ID: 58679298000

Oleh IVAKHIV

PhD (Political Sciences), Leading Researcher, Research Department for Forces Training Development, Research Division for Employment and Training of Troops (Forces), Army Scientific Center, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, 32 Heroiv Maidanu Street, Lviv, Ukraine, postal code 79026 (osivahiv@gmail.com)

Sergii KUDIMOV

Deputy Head, Research Department for Forces Training Development, Research Division for Employment and Training of Troops (Forces), Army Scientific Center, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, 32 Heroiv Maidanu Street, Lviv, Ukraine, postal code 79026 (srgkudymov@gmail.com)

Andrii SHCHEHLOV

PhD (History), Deputy Head, Department of History of the Institute of Psychological Support of Personnel, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, 32 Heroiv Maidanu Street, Lviv, Ukraine, postal code 79026 (deepinfaith2202@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Івахів, О., Кудимов, С., Щеглов, А. (2026). Військова складова системи підготовки громадян України до національного спротиву. *Axis Europae, Special Issue 2*, 45–59. doi: 10.69550/3041-1467.9.357795

Bibliographic description of the article: Ivakhiv, O., Shcheglov, A., & Kudimov, S. (2026). Viiskova skladova systemy pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu [Military component of the system of training citizens of Ukraine for national resistance]. *Axis Europae, Special Issue 2*, 45–59. doi: 10.69550/3041-1467.9.357795 [in Ukrainian].

ВІЙСЬКОВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Анотація. *Мета дослідження* полягає у характеристиці реального стану військової складової підготовки громадян України до національного спротиву та пропозицій щодо її удосконалення задля адаптації до асиметричних загроз. **Методологія дослідження** спирається на принципи науковості, методи: системності, загальнонаукові (аналіз, синтез), а також критичного аналізу. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше комплексно систематизовано та критично проаналізовано основні складові військового компоненту підготовки населення України до національного спротиву і запропоновано шляхи їхнього поліпшення. **Висновки.** Виклики та загрози, що постали перед цивілізованим світом і Україною, необхідність захисту території та суверенітету, протидія тероризму, інформаційній та економічній війні з боку держави-агресора, провокують посилення такої проблеми, як відсутність системного характеру військово-патріотичного виховання населення всіх вікових категорій і, як наслідок, формування системи під впливом деструктивних внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема, держави-агресора. На сьогодні наша держава, як ніколи, зацікавлена у захисті своєї території від зовнішнього втручання, а громадян – від маніпулювання свідомістю ззовні. Це зумовлює пошук різноманітних форм підготовки населення, з-поміж іншого, дітей та молоді до військової служби через залучення до відповідних програм підготовки з включеними до них питаннями української національної та громадянської ідентичності, підготовки до національного спротиву. Ми вважаємо, що в ідеальному варіанті Система підготовки громадян України до національного спротиву повинна включати такі складові: освітньо-наукову – дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура, самоосвіта; громадську – органи державної влади та місцевого самоврядування, політичні, громадські, волонтерські організації (установи); військову (фахову, спеціалізовану) – загальновійськова підготовка громадян (початкова підготовка, базова підготовка), базова військова служба (базова загальновійськова підготовка, практична загальновійськова служба), базова підготовка громадян України до національного спротиву, підготовка резервістів та військовозобов'язаних (навчальні збори резервістів, навчальні збори з підготовки резервістів за військово-обліковими спеціальностями, навчальні збори військовозобов'язаних, навчальні збори із загальновійськової підготовки), мобілізаційна підготовка (базова загальновійськова підготовка для підготовки мобілізаційних ресурсів), підготовка добровольчих формувань територіальних громад.

Ключові слова: національний спротив, підготовка, військова складова, Війна за Незалежність України.

MILITARY COMPONENT OF THE SYSTEM OF TRAINING CITIZENS OF UKRAINE FOR NATIONAL RESISTANCE

Abstract. *The purpose of the study is to present the current state of the military component in preparing citizens of Ukraine for national resistance, as well as to offer proposals for its improvement in order to adapt to asymmetric threats. The research methodology is based on the principles of scientific rigor and employs a systemic approach, general scientific methods (analysis and synthesis), as well as critical analysis. The scientific novelty lies in the fact that, for the first time, the main components of the military aspect of preparing the population of Ukraine for national resistance have been comprehensively systematized and critically analyzed, and ways for their improvement have been proposed. Conclusions. The challenges and threats facing the civilized world and Ukraine, the need to protect territory and sovereignty, and to counter terrorism, as well as informational and economic warfare conducted by an aggressor state, intensify the problem of the lack of a systematic approach to military-patriotic education for all age groups. As a result, the system is being shaped under the influence of destructive internal and external factors, including those originating from the aggressor state. Today, more than ever, Ukraine is interested in protecting its territory from external interference and its citizens from external manipulation of consciousness. This necessitates the search for various forms of population training, including children and youth, for military service through their involvement in relevant training programs that incorporate issues of Ukrainian national and civic identity, as well as preparation for national resistance. In our view, ideally, the system for preparing citizens of Ukraine for national resistance should include the following components: educational and scientific – preschool education, general secondary education, extracurricular education, vocational education and training, higher education, postgraduate education, doctoral studies, and self-education; public (civic) – state authorities and local self-government bodies, political, public, and volunteer organizations (institutions); military (professional, specialized) – general military training of citizens (initial training, basic training), basic military service (basic general military training, practical general military service), basic training of citizens of Ukraine for national resistance, training of reservists and persons liable for military service (training assemblies of reservists, training assemblies for reservists by military occupational specialties, training assemblies of persons liable for military service, general military training assemblies), mobilization training (basic general military training aimed at preparing mobilization resources), and training of volunteer formations of territorial communities.*

Keywords: national resistance, training, military component, War for the Independence of Ukraine.

Постановка проблеми. Нинішня війна за незалежність України багато в чому змінила погляди на сучасні способи ведення бойових дій, підготовки до них та на практиці продемонструвала всі плюси й мінуси попередньої і чинної системи підготовки населення країни до тотального національного спротиву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що питання національного спротиву, у видозміненому форматі, формально отримало своє перше

визначення в 2021 р., досі в історіографії відсутні публікації, присвячені комплексному розкриттю запропонованих авторами складових системи національного спротиву, зокрема військової. Однак питання підготовки до національного спротиву, зважаючи на його актуальність, у певний спосіб висвітлюється у працях деяких українських науковців В. Горбуліна, (Горбулін, 2021), М. Попельського (Попельський, 2021; Попельський, Гудим, 2022), О. Муленка, В. Турчіна, С. Бондаренка, А. Павленка (Муленко, Турчін, Бондаренко, Павленко, 2022), М. Галіва, О. Свійонтик, М. Фролова, П. Дворянин, О. Волошина, В. Онищак (Галів, Свійонтик, 2023; Галів, Фролов, Онищак, 2025; Дворянин, Галів, Волошин, 2025), О. Химченка, Б. Воровича, О. Кутового (Химченко, Ворович, Кутовий, 2024), Г. Єфімова, О. Івахіва, Є. Касаткіна, (Івахів, Єфімов, Касаткін, 2022; Єфімов, Івахів, Касаткін 2022), О. Семененка, В. Гурковського, Є. Романенка, О. Вербовенка, С. Митченка (Семененко, Гурковський, Романенко, Вербовенко, Митченко, 2025).

Мета дослідження – розкрити реальний стан підготовки громадян України до національного спротиву, зокрема її військової складової та запропонувати шляхи її поліпшення в умовах сучасних асиметричних і екзистенційних загроз.

Виклад основного матеріалу. Організація військової підготовки громадян України до національного спротиву на сьогоднішній день має низку особливостей, зокрема:

- законодавча та підзаконна нормативно-правові бази – розбалансованість категорійно-понятійного апарату щодо визначень, які використовуються у цій сфері. Так, у різних законодавчих документах вживаються такі визначення, як «підготовка громадян до військової служби» (Про військовий обов'язок, 1992), «підготовка громадян до національного спротиву» (Про основи національного спротиву, 2021), «загальновійськова підготовка» (Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки, 2021);

- військовий обов'язок громадян України – встановлюється з метою підготовки громадян України до захисту Вітчизни, забезпечення особовим складом Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань; включає: підготовку громадян до військової служби, взяття громадян на військовий облік, прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та направлення на військову службу, проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку;

- категорії розподілу громадян України щодо виконання військового обов'язку: допризовники (особи, які підлягають взяттю на військовий облік), призовники (особи, взяті на військовий облік), військовослужбовці (особи, які проходять військову службу), військовозобов'язані (особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави), резервісти (особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їхнього комплектування у мирний час та в особливий період);

- підготовка громадян України до військової служби включає: національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання; початкову загальновійськову підготовку; базову загальновійськову підготовку; підготовку у військових ліцєях та ліцєях з посиленою військово-фізичною підготовкою; підготовку до вступу у заклади фахової передвищої військової освіти, вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти; військову підготовку у закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу; фізичну підготовку;

лікувально-оздоровчу роботу; підвищення рівня освітньої підготовки; вивчення державної мови (Про військовий обов'язок..., 1992);

- «Загальновійськова підготовка», яка відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1443 складається з початкової загальновійськової підготовки та базової загальновійськової підготовки громадян здійснюється в мирний час та особливий період незалежно від політичних чи інших вподобань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання з метою формування у суспільстві готовності до стійкого опору агресору, зокрема, в інформаційному просторі, патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття та підтримання громадянами знань і практичних вмінь, необхідних для захисту України. Але ключовим є те, що «загальновійськову підготовку» проходять громадяни допризовного, призовного віку, військовозобов'язані, резервісти та інші категорії, які виявили бажання долучитися до національного спротиву (Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки..., 2021).

Серед вищезазначених способів підготовки громадян в умовах сучасних екзистенційних загроз на особливу увагу заслуговують: організація початкової загальновійськової підготовки; організація базової загальновійськової підготовки; організація підготовки військового резерву (запасу).

Узагальнені результати дослідження законодавчих (підзаконних), нормативно-правових, розпорядчих, керівних та інших документів (зазначені у списку використаних джерел та літератури, номери 1–3, 8–30, 34–37) щодо підготовки громадян до захисту Вітчизни можна представити у такий спосіб:

- аналіз матеріалів щодо організації початкової та базової підготовки громадян свідчить про необхідність перегляду як програм підготовки, так і кількості годин, відведених на навчання, у бік їх збільшення. Також необхідне збільшення кількості годин для педагогічних працівників на відповідних курсах підвищення кваліфікації. Включити до базової підготовки: розширені курси надання першої допомоги в умовах бойових дій (це може бути зупинка кровотечі, накладання турнікетів, евакуація поранених і стабілізація життєво важливих функцій до прибуття медиків); навчання із використання сучасних засобів зв'язку, радіокомунікації та Інтернет-технологій для координації дій; навчання громадян базових тактичних навичок у складі малих груп (наприклад, 4–8 осіб) для кращого розуміння бойової взаємодії та координації; проведення регулярних навчань, включаючи командну роботу, комунікацію у стресових ситуаціях, маскування, використання укриттів, розвідку та охорону територій; запровадження мінімальних фізичних вимог для учасників базової військової підготовки, які можуть включати тест на витривалість, силу, швидкість і гнучкість;

- аналіз організації початкової підготовки свідчить про її недосконалість на сучасному етапі. Так, призначення педагогічних працівників для викладання предмету «Захист України» здійснюється зі значними порушеннями законодавчої бази, рівень їхньої підготовки не завжди фаховий;

- аналіз керівних документів щодо організації базової підготовки свідчить про деякі прогалини в її організації. Так незрозуміло, як буде проходити базову підготовку частина громадян, що не поступить до вищих навчальних закладів. Вбачається малоімовірним, що вони всі пройдуть через базову службу. Отже, значна частина громадян, по досягненні 25 років, переходить у категорію військовозобов'язаних (запас) без базової підготовки. Це ж стосується громадян України, які тимчасово проживають за кордоном;

- аналіз законодавчої бази та підзаконних нормативно-правових документів щодо обов'язків, повноважень та відповідальності ланок державного управління у сфері підготовки громадян до захисту Вітчизни свідчить про необхідність розробки Постанови Кабінету Міністрів України, в якій будуть чітко визначені структурні підрозділи (посадові особи), які здійснюватимуть повноваження (від чітких обов'язків до відповідальності) у сфері підготовки громадян до захисту Вітчизни відповідно до положень Закону України «Про основи підготовки громадян України до національного спротиву» в ланці Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України, Регіональний орган військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України, інші органи військового управління Збройних Сил України, Сили безпеки та Сили оборони, Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, штаби зон (районів) територіальної оборони, керівники зони (районів) територіальної оборони (голови обласних (районних) державних (військових) адміністрацій, обласні та районні ради, сільські, селищні та міські ради, сільські, селищні, міські голови. Ці структурні підрозділи (посадові особи) повинні мати чіткі вертикальні та горизонтальні зв'язки. Якщо зазначається, що бере участь, то має бути чітко прописано, у який спосіб це відбувається, що розробляє, кого залучає, що контролює, в який час тощо.

Враховуючи результати досліджень українських науковців (Горбулін, 2021), (Єфімов, Івахів & Касаткін 2022, Єфімов, Івахів & Касаткін 2024), (Муленко, Турчін, Бондаренко & Павленко, 2022), (Семененко, Гурковський, Романенко, Вербовенко & Митченко, 2025) та задля розв'язання і врегулювання окреслених вище проблем пропонуємо:

- ввести поняття: «Підготовка громадян до захисту Вітчизни», яке буде охоплювати освітньо-наукову, громадську та військову складові організації підготовки населення для захисту Вітчизни (з-поміж іншого, і до проходження військової служби, загальновійськової підготовки та підготовки громадян до національного спротиву), задля чого розробити Єдину (універсальну) систему підготовки, яка охоплюватиме усі рівні: від сім'ї – садочка – школи до граничного терміну перебування в запасі (резерві). Вона може бути як добровільною, так і «стимульованою». Основою військової складової організації підготовки повинна бути загальновійськова підготовка, яка включатиме початкову загальновійськову підготовку та базову військову підготовку громадян;

- на основі проходження базової військової підготовки повинні запроваджуватися такі елементи подальшої підготовки громадян: підготовка під час проходження базової служби та служби за контрактом; базова військова підготовка мобілізаційних ресурсів; військова підготовка у закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу; підготовка при виконанні військового обов'язку в запасі; підготовка при проходженні служби у військовому резерві; підготовка добровільних формувань територіальних громад; підготовка (перепідготовка) педагогічних працівників, які проводять початкову підготовку та викладацького складу військових дисциплін у вищих навчальних закладах та інших установах, де передбачено їхнє викладання; підготовка інструкторів з базової військової підготовки у визначених (створених) спеціалізованих школах;

- запровадити Централізоване управління та координацію: створити спеціалізований державний орган або структуру, що займатиметься управлінням реалізації програм підготовки громадян до захисту України на всіх рівнях;

- створити дієву мережу центрів (шкіл) для підготовки всіх категорій громадян задля надання підготовці привабливості, доступності, добровільності та можливості самостійного прояву громадянської свідомості і національної ідентичності, а також підготовки інструкторів з військової справи, з подальшим їх включенням до організаційно-штатних структур (батальйонів) Сил територіальної оборони, з метою залучення до підготовки населення із захисту України, передовсім надання допомоги педагогічному складу, який забезпечує організацію початкової та базової підготовки громадян;

- «Розвиток заради розвитку» – забезпечити постійне впровадження новітніх технологій, розробок та практик у систему підготовки громадян: використовувати цифрові технології, комп'ютерні симуляції для тренування у тактиці та бойових ситуаціях;

- переглянути програми початкової та базової підготовки, як щодо збільшення кількості годин, так і щодо їхнього змістового наповнення. Збільшити кількість годин для педагогічних працівників на відповідних курсах підвищення кваліфікації, а їхнє призначення для викладання предметів початкової та базової підготовки проводити лише відповідно до вимог законодавчої бази;

- забезпечити 100 % охоплення громадян проходженням загальновійськової підготовки;

- впровадити мінімальні фізичні вимоги для учасників базової військової підготовки, які можуть включати тест на витривалість, силу, швидкість і гнучкість, з метою визначення та підтримки необхідного рівня фізичної форми;

- визначити у законодавчій базі обов'язки, повноваження та відповідальність організаційно-штатних структур (посадових осіб) всіх ланок державного управління у сфері підготовки громадян до захисту Вітчизни, унеможливити неконкретність та дублювання, зокрема конкретизувати завдання і відповідальність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки;

- організувати співпрацю з іншими структурами: періодично організувати спільні навчання з підрозділами Сил безпеки та Сил оборони. Заохочувати створення добровольчих підрозділів у територіальних громадах для локальної підготовки і координації дій у разі кризових ситуацій;

- запровадити систему пільг для громадян, які успішно пройшли базову військову підготовку (знижки на оплату навчання, податкові преференції або інші соціальні бонуси);

- розвивати міжнародне співробітництво: для отримання досвіду та впровадження новітніх методик, включати до програм підготовки міжнародні обміни з країнами-партнерами та запрошення їхніх інструкторів для проведення спеціалізованих курсів і тренувань.

Висновки. Отже, у результаті проведеного дослідження, з впевненістю можна зазначити, що чинна та перспективна системи підготовки громадян до національного спротиву призначені для актуалізації стратегічних пріоритетів і цілей держави в короткостроковому та середньостроковому періодах задля подолання безпекових викликів, пов'язаних із військовою агресією РФ, виконання зобов'язань України у сфері європейської та Північно-Атлантичної інтеграції, з використанням методології управління, орієнтованого на результат (Results – Based Management).

Для реалізації ж запропонованої «Підготовки громадян до захисту Вітчизни» вважаємо за доцільне: розробити та затвердити Загальнодержавну Концепцію

підготовки громадян до захисту Вітчизни; розробити і затвердити Стратегію реалізації Загальнодержавної Концепції підготовки громадян до захисту Вітчизни; розробити, затвердити, забезпечити реалізацію, наукове супроводження та контроль виконання Загальнодержавної цільової Програми підготовки громадян до захисту Вітчизни на період до 2035 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо правового регулювання створення мобілізаційного резерву та служби в ньому в законодавстві деяких держав-членів НАТО. (2024). Київ. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32886.pdf>

Галів, М., Свійонтик, О. (2023). Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. *Молодь і ринок*, 3(211), 25–31. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.277194

Галів, М., Фролов, М., Онищак, В. (2025). Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 86(1), 29–40.

Горбулін, В. (2021). *Як перемогти Росію у війні майбутнього*. Київ: Брайт Букс, 248 с.

Дворянин, П., Галів, М., Волошин, О. (2025). Початкова військова підготовка молоді в умовах російсько-української війни: за матеріалами українських ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 89(1), 18–29. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3>

Єфімов, Г., Івахів, О., Касаткін, Є. (2022). Територіальна оборона України в умовах російсько-української війни: історичні аспекти. *Військово-науковий вісник*, 38, 182–205. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.38.2022.182-205>

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» (від 17.03.2011 № 3166-VI) (зі змінами № 3137-IX від 30.05.2023). (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

Івахів, О., Єфімов, Г., Касаткін, Є. (2022). Історичні аспекти становлення ключових понять організації територіальної оборони в Україні. *Військово-науковий вісник*, 42, 19–36. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.42.2024.19-36>

Курс «База: Сучасна військова підготовка». (2026). URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+GMT101+2022_T3

Курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності». (2026). URL: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about>

Модельна навчальна програма курсу «Захист України». (2024). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf>

Муленко, О., Турчін, В., Бондаренко, С., Павленко, А. (2022). Деякі аспекти розбудови національного спротиву України. *Молодий вчений*, 2 (102), 34–40. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-7>

Наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України «Про затвердження Доктрини територіальної оборони» (від 04.01.2022 № 1). (2022). URL: https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/3_%D0%92%D0%9A%D0%9F-3-0065.01.pdf

Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України «Про організацію та проведення базової підготовки громадян України до національного спротиву» від 13 січня 2023 року № 13. (2023).

Наказ Командувача Сил територіальної оборони України «Про затвердження та введення в дію «Програми базової підготовки громадян України до національного спротиву» від 04 травня 2023 року № 194. (2023).

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України» від 14.08.2024 № 554. (2024). URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini/nakazi-ministerstva-oboroni-ukraini-za-2024-rik.html>

Положення про Ради оборони областей (затверджуються розпорядженням голів обласних державних адміністрацій). (2022). URL: https://dostup.org.ua/request/shchodo_polozhiennia_pro_radi_ob

Попельський, М., Гудим, В. (2022). Рекомендації щодо планування та підготовки руху опору на території держави. *Воєнна та інформаційна безпека держави*, 2 (75). С. 33–39. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/33-39>

Попельський, М. (2021). Погляди щодо організації національного спротиву з урахуванням вимог Закону України «Про основи національного спротиву». *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*, 2 (72), 84–89. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/84-89>

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках». (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560 (із змінами № 951 від 16.08.2024) «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період». (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 564 «Про затвердження Положення про центри рекрутингу, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки». (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2024-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 р. № 565 «Про реалізацію експериментального проекту щодо уточнення облікових даних призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які постійно або тимчасово перебувають за кордоном». (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2024-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 р. № 741 «Деякі питання щодо структури військового резерву». (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2024-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734 «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських». (2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1443 «Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки

громадян України до національного спротиву» (із змінами від 16 грудня 2022 року № 1399). (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1442 «Про затвердження Типового положення про штаб зони (району) територіальної оборони». (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1442-2021-%D0%BF#Text>

Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ. (1992). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1449. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1443. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-п#Text>

Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-ІХ. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

Програма «Базової загальновійськової підготовки» (для підготовки мобілізаційних ресурсів, версія б) (термін навчання 51 доба) (за досвідом російсько-Української війни 2025 року), ТП 7-00(206)246.63, затверджена начальником Генерального штабу ЗС України 10.07.2025 (АУ ГШ ЗС України від 10.07.2025 №89123/С). (2025). Київ: ГУДІП ГШ ЗС України, 264 с.

Програма базової підготовки громадян України до національного спротиву. (2023). (Затверджена Наказом Командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України № 194 від 04 травня 2023 року).

Програма підготовки добровольчих формувань територіальних громад. (2023). (Затверджена Наказом Командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України № 307 від 26 червня 2023 року).

Програма підготовки інструкторів з базової підготовки громадян України до національного спротиву. (2023). (Затверджена Наказом Командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України № 394 від 05 серпня 2023 року).

Програма підтримання рівня навченості громадян України до національного спротиву. (2023). (Затверджена Наказом Командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України 30.08.2023 року).

Семененко, О., Гурковський, В., Романенко, Є., Вербовенко, О., Митченко, С. (2025). Обороздатність держави: організаційно-правові аспекти підготовки громадян до національного спротиву. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, 3(2), 226–239. DOI: <https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.2.17>

Сучасне патріотичне виховання в Україні та світі. (2018). URL: <https://naurok.com.ua/post/suchasne-patriotichne-vihovannya-v-ukra-ni-ta-sviti>

Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (від 18 травня 2019 року № 286/2019). (2019). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025>

Химченко, О., Вороч, Б., Кутовий, О. (2024). Система національного спротиву України: складові, керівництво та планування заходів. *Наука і оборона*, 2, 37–47. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2024-25-2-37-47>

REFERENCES

Analitychna zapyska z pytan porivnialnoho zakonodavstva shchodo pravovoho rehuliuвання створення мобілізаційного резерву та служби в nomu v zakonodavstvi deiakyykh derzhav-chleniv NATO. (2024). [Analytical Report on Comparative Legislation Regarding Legal Regulation of the Creation of a Mobilization Reserve and Service Therein in the Legislation of Certain NATO Member States]. Kyiv. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32886.pdf> [in Ukrainian].

Haliv, M., & Sviontyk, O. (2023). Osvita yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny: pravovi zasady, problemy, dosvid i zavdannia [Education as a component of Ukraine's national security in the context of the modern Russian-Ukrainian war: legal foundations, problems, experience and tasks]. *Molod i rynek*, 3(211), 25–31. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277194> [in Ukrainian].

Haliv, M., Frolov, M., & Onyshchak, V. (2025). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v Ukraini (kinets XX – pochatok XXI st.): normatyvno-pravove zabezpechennia [Initial general military training in Ukraine (late 20th – early 21st century): legal and regulatory support]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 86(1), 29–40. [in Ukrainian].

Horbulin, V. (2021). *Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho* [How to Defeat Russia in the War of the Future]. Kyiv: Brait Buks. [in Ukrainian].

Dvorianyn, P., Haliv, M., & Voloshyn, O. (2025). Pochatkova viiskova pidhotovka molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: za materialamy ukrainskykh ZMI [Initial military training of youth in the context of the Russian-Ukrainian war: based on Ukrainian media materials]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 89(1), 18–29. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3> [in Ukrainian].

Ivakhiv, O., Yefimov, H., & Kasatkin, Ye. (2022). Istorychni aspekty stanovlennia kliuchovykh poniat orhanizatsii terytorialnoi oborony v Ukraini [Historical Aspects of the Formation of Key Concepts of Territorial Defense Organization in Ukraine]. *Viiskovo-naukovyi visnyk*, 42, 19–36. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.42.2024.19-36> [in Ukrainian].

Khymchenko, O., Vorovych, B., & Kutovyi, O. (2024). Systema natsionalnoho sprotyvu Ukrainy: skladovi, kerivnytstvo ta planuvannia zakhodiv [The System of National Resistance of Ukraine: Components, Leadership, and Planning of Measures]. *Nauka i oborona*, 2, 37–47. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2024-25-2-37-47> [in Ukrainian].

Kurs «Baza: Suchasna viiskova pidhotovka». (2026). [Course «Base: Modern Military Training»]. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+GMT101+2022_T3 [in Ukrainian].

Kurs «Jedyna Ukraina: stanovlennia natsionalnoi identychnosti». (2026). [Course «United Ukraine: Formation of National Identity»] URL: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about> [in Ukrainian].

Modelna navchalna prohrama kursu «Zakhyst Ukrainy». (2024). [Model Curriculum of the Course «Defense of Ukraine»]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/08/13/MNP-Zakhyst.Ukrayiny-Intehrovany.kurs-2024.pdf> [in Ukrainian].

Mulenko, O., Turchin, V., Bondarenko, S., & Pavlenko, A. (2022). Deiaki aspekty rozbudovy natsionalnoho sprotyvu Ukrainy [Some Aspects of Developing National Resistance in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, 2 (102), 34–40. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-7> [in Ukrainian].

Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy «Pro orhanizatsiiu ta provedennia bazovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu» vid 13

sichnia 2023 roku № 13. (2023). [Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine «On the Organization and Conduct of Basic Training of Citizens of Ukraine for National Resistance» dated January 13, 2023 No. 13]. [in Ukrainian].

Nakaz Komanduvacha Syl terytorialnoi oborony Ukrainy «Pro zatverdzhennia ta vvedennia v diiu «Prohramy bazovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnogo sprotyvu» vid 04 travnia 2023 roku № 194. (2023). [Order of the Commander of the Territorial Defense Forces of Ukraine «On Approval and Enactment of the «Basic Training Program for Citizens of Ukraine for National Resistance» dated May 4, 2023 No. 194]. [in Ukrainian].

Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy «Pro zatverdzhennia Kontseptsii viiskovo-patriotichnogo vykhovannia v systemi Ministerstva oborony Ukrainy» vid 14.08.2024 № 554. (2024). [Order of the Ministry of Defense of Ukraine «On Approval of the Concept of Military-Patriotic Education in the System of the Ministry of Defense of Ukraine» dated 14.08.2024 No. 554]. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini/nakazi-ministerstva-oboroni-ukraini-za-2024-rik.html> [in Ukrainian].

Nakaz Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy «Pro zatverdzhennia Doktryny terytorialnoi oborony» (vid 04.01.2022 № 1). (2022). [Order of the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine «On Approval of the Territorial Defense Doctrine» (dated 04.01.2022 No. 1)]. URL: https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/08/3_%D0%92%D0%9A%D0%9F-3-0065.01.pdf [in Ukrainian].

Polozhennia pro Rady oborony oblastei (zatverdzhuiutsia rozporiadzhenniam holiv oblasnykh derzhavnykh administratsii). (2022). [Regulation on Regional Defense Councils (approved by orders of heads of regional state administrations)]. URL: https://dostup.org.ua/request/shchodo_polozhiennia_pro_radi_ob [in Ukrainian].

Popelskyi, M., & Hudym, V. (2022). Rekomendatsii shchodo planuvannia ta pidhotovky rukhu oporu na terytorii derzhavy [Recommendations for Planning and Preparing the Resistance Movement on the Territory of the State]. *Voienna ta informatsiina bezpeka derzhavy*, 2 (75), 33–39. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/33-39> [in Ukrainian].

Popelskyi, M. (2021). Pohliady shchodo orhanizatsii natsionalnogo sprotyvu z urakhuvanniam vymoh Zakonu Ukrainy «Pro osnovy natsionalnogo sprotyvu» [Views on the Organization of National Resistance Considering the Requirements of the Law of Ukraine «On the Fundamentals of National Resistance»]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzen Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy*, 2 (72), 84–89. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/84-89> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 2023 r. № 1322 «Pro skhvalennia Stratehii utverdzhennia ukraïnskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2023–2025 rokakh». (2023). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 15, 2023 No. 1322 «On Approval of the Strategy for the Establishment of Ukrainian National and Civic Identity for the Period up to 2030 and Approval of the Operational Plan for Its Implementation in 2023–2025»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 travnia 2024 r. № 560 (iz zminamy № 951 vid 16.08.2024) «Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia pryzovu hromadian na viiskovu sluzhbu pid chas mobilizatsii, na osoblyvyi period». (2024). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 16, 2024 No. 560 (as amended by No. 951 dated

16.08.2024) «On Approval of the Procedure for Conscription of Citizens for Military Service During Mobilization, for a Special Period»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 travnia 2024 r. № 564 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro tsentry rekrutynhu, terytorialni tsentry komplektuvannia ta sotsialnoi pidtrymky». (2024). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 16, 2024 No. 564 «On Approval of the Regulation on Recruiting Centers, Territorial Recruitment and Social Support Centers»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 travnia 2024 r. № 565 «Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu shchodo utochnennia oblikovykh danykh pryzovnykiv, viiskovozobov'iazanykh ta rezervistiv, yaki postiino abo tymchasovo перебувають за кордоном». (2024). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 17, 2024 No. 565 «On the Implementation of an Experimental Project to Clarify Registration Data of Conscripts, Persons Liable for Military Service, and Reservists Permanently or Temporarily Staying Abroad»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18. 06.2024 r. № 741 «Deiaki pytannia shchodo struktury viiskovoho rezervu». (2024). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.06.2024 No. 741 «Certain Issues Regarding the Structure of the Military Reserve»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 chervnia 2024 r. № 734 «Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy, yaki здобували вищу освіту, та політсеіських». (2024). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 21, 2024 No. 734 «On Approval of the Procedure for Conducting Basic General Military Training of Citizens of Ukraine Receiving Higher Education and Police Officers»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 hrudnia 2021 r. № 1443 «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta zdiisnennia zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu» (iz zminamy vid 16 hrudnia 2022 roku № 1399). (2021). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 29, 2021 No. 1443 «On Approval of the Procedure for Organizing and Conducting General Military Training of Citizens of Ukraine for National Resistance» (as amended on December 16, 2022 No. 1399)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 № 1442 «Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro shtab zony (raionu) terytorialnoi oborony». (2021). [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29.12.2021 No. 1442 «On Approval of the Model Regulation on the Headquarters of the Territorial Defense Zone (District)»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1442-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu: Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 № 1702-IX. (2021). [On the Fundamentals of National Resistance: Law of Ukraine dated 16.07.2021 No. 1702-IX.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> [in Ukrainian].

Pro viiskovyi obov'iazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 roku № 2232-XII. (1992). [On Military Duty and Military Service: Law of Ukraine dated March 25, 1992]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dobrovolchi formuvannia terytorialnykh hromad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 r. № 1449. (2021). [On Approval of the Regulation on Volunteer Formations of Territorial Communities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29.12.2021 No. 1449]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta zdiisnennia zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 r. № 1443. (2021). [On Approval of the Procedure for Organizing and Conducting General Military Training of Citizens of Ukraine for National Resistance: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29.12.2021 No. 1443]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-п#Text> [in Ukrainian].

Prohrama «Bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky» (dlia pidhotovky mobilizatsiinykh resursiv, versii 6) (termin navchannia 51 doba) (za dosvidom rosiisko-Ukrainskoi viiny 2025 roku). (2025). [Program of «Basic General Military Training» (for training mobilization resources, version 6) (training duration 51 days) (based on the experience of the Russian-Ukrainian war of 2025)], TP 7-00(206)246.63, zatverdzhena nachalnykom Heneralnoho shtabu ZS Ukrainy 10.07.2025 (AU HSh ZS Ukrainy vid 10.07.2025 №89123/S). 2025, Kyiv: HUDIP HSh ZS Ukrainy. [in Ukrainian].

Prohrama bazovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu. (2023). [Basic Training Program for Citizens of Ukraine for National Resistance]. Zatverdzhena Nakazom Komanduvacha Syl terytorialnoi oborony Zbroinykh Syl Ukrainy № 194 vid 04 travnia 2023 roku. [in Ukrainian].

Prohrama pidhotovky dobrovolchykh formuvan terytorialnykh hromad. (2023). [Training Program for Volunteer Formations of Territorial Communities]. (Zatverdzhena Nakazom Komanduvacha Syl terytorialnoi oborony Zbroinykh Syl Ukrainy № 307 vid 26 chervnia 2023 roku). [in Ukrainian].

Prohrama pidhotovky instruktoriv z bazovoi pidhotovky hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu. (2023). [Training Program for Instructors of Basic Training of Citizens of Ukraine for National Resistance]. Zatverdzhena Nakazom Komanduvacha Syl terytorialnoi oborony Zbroinykh Syl Ukrainy № 394 vid 05 serpnia 2023 roku. [in Ukrainian].

Prohrama pidtrymannia rivnia navchenosti hromadian Ukrainy do natsionalnoho sprotyvu. (2023). [Program for Maintaining the Level of Training of Citizens of Ukraine for National Resistance]. Zatverdzhena Nakazom Komanduvacha Syl terytorialnoi oborony Zbroinykh Syl Ukrainy 30.08.2023 roku. [in Ukrainian].

Semenenko, O., Hurkovskiy, V., Romanenko, Ye., Verbovenko, O., & Mytchenko, S. (2025). Oboronozdatnist derzhavy: orhanizatsiino-pravovi aspekty pidhotovky hromadian do natsionalnoho sprotyvu [Defense Capability: Organizational and Legal Aspects of Preparing Citizens for National Resistance.]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Military Science», 3 (2), 226–239.* DOI: <https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.2.17> [in Ukrainian].

Suchasne patriotychne vykhovannia v Ukraini ta sviti. (2018). [Modern Patriotic Education in Ukraine and the World]. URL: <https://naurok.com.ua/post/suchasne-patriotichne-vihovannya-v-ukra-ni-ta-sviti> [in Ukrainian].

Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia» (vid 18 travnia 2019 roku № 286/2019). (2019). [Decree of the President of Ukraine «On the Strategy of National-Patriotic Education» (dated May 18, 2019 No. 286/2019)]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> [in Ukrainian].

Yefimov, H., Ivakhiv, O., & Kasatkin, Ye. (2022). Terytorialna oborona Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: istorychni aspekty [Territorial Defense of Ukraine in the Conditions of the Russian-Ukrainian War: Historical Aspects]. *Viiskovo-naukovyi visnyk*, 38, 182–205. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.38.2022.182-205> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro tsentralni orhany vykonavchoi vlady» (vid 17.03.2011 № 3166-VI) (zi zminamy № 3137-IKh vid 30.05.2023) [Law of Ukraine «On Central Executive Bodies» (dated 17.03.2011 No. 3166-VI) (as amended by No. 3137-IX dated 30.05.2023)]. (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25 листопада 2025 р.

Стаття рекомендована до публікації 19.03.2026.

Стаття опублікована 30.04.2026.